

Darbo santykių Europoje įvairovės vertinimas. Kiekybinė analizė

Įvadas

2016 m. EUROFOUND ataskaitoje „Darbo santykių Europoje pagrindinių matmenų apžvalga“ darbo santykiai apibūdinami kaip kolektyvinis ir individualus darbo ir užimtumo valdymas. Sukurta konceptuali sistema darbo santykiams apibūrinti, pagal kurią nustatomi keturi pagrindiniai matmenys: darbo santykių demokratiškumas, pramonės konkurencingumas, socialinis teisingumas, darbo ir užimtumo kokybė.

Buvo atliktas tolesnis tyrimas siekiant konceptualią sistemą pritaikyti nacionaliniu lygmeniu. Atlikus tyrimą pateikta 45 rodiklių suvestinė, kuri yra priemonė nacionalinėms darbo santykių sistemoms visoje ES analizuoti. Ši analizė parodė, kad rodiklių suvestinė, naudojama kiekybiškai vertinti sudėtingą darbo santykių tikrovę ES valstybėse narėse, yra vertinga priemonė vykdant lyginamuosius tyrimus, taip pat naudinga politikos formuotojams, socialiniams partneriams ir suinteresuotiesiems subjektams ES ir nacionaliniu lygmenimis.

Tyrime dėmesys atkreiptas į tam tikras Europos darbo santykių tendencijas, įskaitant skirtingus įvairiose šalyse taikomus modelius, kurie yra pripažinti literatūroje. Be to, joje sukauptos ekspertų išvalgos apie tai, kaip toliau plėtoti konceptualų metodą, tobulinti rodiklius ir naudoti duomenų rinkinį darbo ir užimtumo valdymui gerinti.

Šiuo tyrimu, kuris grindžiamas minėtomis diskusijomis, siekiama trijų pagrindinių tikslų:

- atlikti kritišką rodiklių suvestinės peržiūrą, siekiant rodiklius glaudžiau susieti su darbo santykių subjektais ir procesais (kartu pripažįstant, kad pramonės konkurencingumas, socialinis teisingumas ir darbo bei užimtumo kokybė priklauso ir nuo kitų veiksnių);
- parengti sudėtinis rodiklius, kuriais remiantis šalių rezultatus būtų galima įvertinti pagal keturis matmenis, taip pat visos sistemos mastu;
- parengti darbo santykių sistemų tipologiją, siekiant prisidėti prie raidos tendencijų ir pokyčių modelių skirtingose šalyse analizės.

Palyginti su ankstesniu EUROFOUND tyrimu, šiame tyrime daugiau dėmesio skiriama darbo santykių demokratijai. Remiantis EUROFOUND analitiniu požiūriu, darbo santykių demokratija yra esminis darbo santykių matmuo ir labiausiai pageidaujamas darbo ir užimtumo valdymo modelis. Todėl šiame tyrime apžvelgiama su darbo santykių demokratija, įvairovės skirtingose šalyse ir pokyčių modeliais susijusi literatūra.

Pagrindiniai metodikos principai apima konceptualių ir statistinių kokybės kriterijų taikymą esamiems rodikliams tobulinti, remiantis Europos statistikos sistemos (ESS) kokybės vertinimo ir užtikrinimo sistema ir literatūra. Kitas svarbus aspektas – Jungtinės tyrimų tarybos (JRC) ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) parengtos sudėtinų rodiklių kūrimo metodikos naudojimas, kartu užtikrinant, kad rodiklių suvestinė ir sudėtiniai rodikliai atitiktų EUROFOUND konceptualią sistemą ir duomenų savybes.

Politinės aplinkybės

Tarp politinių aplinkybių galima paminėti 2008 m. ekonomikos krizės poveikį ir ES politikos iniciatyvų, skirtų remti konvergenciją siekiant geresnių gyvenimo ir darbo sąlygų valstybėse narėse, atnaujinimą. Be to, numatytas didesnis socialinio dialogo vaidmuo ES ir nacionaliniu lygmeniu.

Ekonomikos krizė kai kuriose valstybėse narėse neigiamai paveikė bendrąjį vidaus produktą (BVP), užimtumą ir socialinę lygybę. Nors daugelyje šalių padėtis po to pagerėjo, ekonominiai ir socialiniai skirtumai vis dar išlieka.

Kai kuriose valstybėse narėse, ypač dėl valdžios veiksmų, kurių imtasi dėl išorės spaudimo, po krizės darbo santykių sistemos susidūrė su sunkumais. Tarp išorės veiksnių – susitarimo memorandumai mainais už skolos sumažinimą ir konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos, kurias Komisija pateikė vykdydama Europos semestro veiklą. Apskritai išorės politinis spaudimas darbo santykių institucijoms daugiausia buvo juntamas šalyse, kuriose konkurencingumo lygis yra palyginti mažesnis. Todėl kai

kurie mokslininkai priėjo prie išvados, kad krizė ir politiniai sprendimai lėmė vis didesnį Europos darbo santykių susiskaidymą.

Kelios Europos institucijos išreiškė susirūpinimą dėl politikos reformų poveikio nacionalinėms darbo santykių sistemoms, darbo santykių demokratiškumui ir ekonominiams skirtumams įvairiose šalyse. Todėl vertinimais siekiama skatinti ir stiprinti ES ir nacionalinių socialinių partnerių vaidmenį Europos semestro procese. Be to, pastebėta, kad semestro politikos kryptyse ir nuostatose vis daugiau dėmesio skiriama socialiniams tikslams.

Socialinis požiūris sustiprintas Europos socialinių teisių ramsčiu, padėjusiu vėl imtis ES politikos veiksmų, kuriais siekiama užtikrinti didesnę gyvenimo ir darbo sąlygų konvergenciją. Ramstyje nustatyta, kad „socialinis dialogas yra vienas svarbiausių būdų stiprinti socialines teises ir skatinti tvarų ir integracinį ekonomikos augimą“, taip sudarant sąlygas siekti darbo santykių demokratijos, ekonomikos augimo ir lygybės.

Pagrindinės išvados

Remiantis EUROFOUND analitine sistema, per tyrimą nurodytos trys papildomos priemonės darbo santykių dinamikai įvertinti ir nacionalinių darbo santykių sistemų pokyčiams palyginti:

- rodiklių suvestinė, kurios rodikliai yra geriau susieti su darbo santykių subjektais ir procesais arba yra tinkami vertinti jų poveikį politikos formavimui ir rezultatams socialinėje ir ekonominėje srityse;
- sudėtiniai rodikliai, skirti kiekybiškai vertinti šalių darbo santykius apskritai, taip pat keturis pagrindinius matmenis ir papildomus matmenis;
- demokratiškų darbo santykių taikymu grindžiamų darbo santykių sistemų ir svarbių darbo santykių demokratijos charakteristikų tipologija.

Atsižvelgiant į šiame tyrime aptariamus duomenis galima teigti, kad būtina tolesnė analizė ir stebėseną, siekiant padėti bendrai geriau suprasti dabartinius iššūkius ir koordinuoti rizikos šalinimo strategijas. Kalbant apie socialinę ir ekonominę nelygybę, tyrime pateikiama duomenų, kad kai kuriose nacionalinėse darbo santykių sistemose vyksta spartūs pokyčiai ir nėra aiškios konvergencijos didėjimo tendencijos. Nors atrodo, kad pokyčiai pramonės konkurencingumo ir darbo bei užimtumo kokybės srityse vyksta šia linkme, socialinio teisingumo tendencijos yra skirtingos, o darbo santykių demokratijos srityje tendencija yra neigiama. Be to, išryškėjo tarpvalstybiniai skirtumai ir dėl jų didėjanti nelygybė, susijusi su darbo santykių demokratijos vaidmeniu darbo santykių valdymo srityje.

Išvados

Pagrindinis EUROFOUND analitinės sistemos principas yra tai, kad labiausiai pageidautina darbo santykių strategija darbdaviams ir darbuotojams yra darnus ir tarpusavio stiprinimu grindžiamas efektyvumo (pramonės konkurencingumo) ir teisingumo (socialinio teisingumo, darbo ir užimtumo kokybės) siekis. Kad tokia strategija būtų veiksminga, abi darbo santykių šalys turi ugdyti savo bendrus gebėjimus daryti įtaką priimant sprendimus (darbo santykių demokratija). Atsižvelgiant į raidos tendencijas ir spartesnių pokyčių modelius, svarbu turėti tinkamai pritaikytų priemonių, kad politikos formuotojai ir socialiniai partneriai galėtų analizuoti, reflektuoti ir mokytis vieni iš kitų. Norint įgyvendinti darnią tvaraus augimo ir teisingumo strategiją, būtini visų suinteresuotųjų subjektų koordinuoti veiksmai.

Per šį tyrimą sukurtos priemonės yra naudingos analizuojant nacionalines darbo santykių sistemas. Jų veiksmingumą, susijusį su dabartinių tendencijų ir iššūkių supratimu, galima išbandyti tik jei tos priemonės bus naudojamos būsimose ES ir nacionalinio lygmens suinteresuotųjų subjektų diskusijose.

Papildoma informacija

Ataskaita „Measuring varieties of industrial relations in Europe: A quantitative analysis“ („Darbo santykių Europoje įvairovės vertinimas. Kiekybinė analizė“) skelbiama adresu <https://eurofound.link/ef18033>

Mokslinių tyrimų vadovas – Christian Welz
information@eurofound.europa.eu